POETIC SIGNS IN THE SCENERY OF SADOVEANU

Mariana Flaişer, Prof., PhD, "Gr. T. Popa" University of Medicine and Pharmacy, Iași

Abstract: There is a vast bibliography about the art of scenery in the prose of Sadoveanu in the history of the Romanian literature, insisting on synestethic elements that bring, through a balanced presence, a plus of ineffable to the sensory perception of nature.
Not that much emphasis was put on the poetic sign of smell and of perfume in the work of Sadoveanu, that, we have to say, although it does not have such an obsessive presence like the one of the sound or of the color, has the role of completing the image of the scenery from the writings of the prosaist.
By selectively analyzing the writings of Sadoveanu, we find that the motif of smell represents a constant of great plasticity. In the semantic field of perfumes lexical elements that explain perception, diffusion, narcotization under the influence of olfactory sensations appear.
The syncretism from the scenary of Sadoveanu and the synesthesic vision represent an état d'âme, assuring beauty and originality to the literary work.

Keywords: scent, narcotization, plasticity, color, scenery.

Comentariile privind arta descrierii naturii în proza lui Mihail Sadoveanu evidenţiază înclinaţia scriitorului către detaliul vizual complinit de senzaţii auditive. Culori, forme, umbre şi lumini împreună cu sonurile atât de variate ale codrului, ale apelor, sunt elemente poetice care se întrepătrund echilibrat în proza sadoveniană. Mărturisiri proprii, sau gânduri trimise prin vorbele unor personaje, conturează o stare de spirit, o dragoste nemărginită pentru natură pentru câmpiile nesfârşite, pentru păduri sau munte: „M-a interesat întotdeauna peisajul în orice împrejurare, în orice clipă a vieţii, fără să mă obosească, fără să mă plictisească, m-a interesat nu cu voinţa mea ci numai printr-un fenomen de participare şi simbioză. Mă încorporez lucrurilor şi vieţii. Am simţirea că totul trăieşte în felul său particular, brazdă, stâncă, ferigă, tufiş de zmeură, arbore şi tot ce pare nemişcător, faptul de a avea o asemenea cunoaştere mă face să iau parte la viaţa tainică a stâncii, arborelui, zmeurii şi ferigii"[1]. Este evident că în mijlocul câmpiilor cu „ierburi pletoase", sau al pădurii, scriitorul nu analizează detaşat efectele culorilor sau ale muzicalităţii sunetelor, ci transpune instinctiv toate vibraţiile care-i vin din jur, declanşând sentimentul de uniune plenară cu natura: „Cerul curat, cadrul tainic, apa neliniştitei Moldove, muntele albastru… îmi intrau în ochi toate culorile lumii, simţeam în nări şi-n suflet miresme jilave ascuţite"[2].

Exegeza sadoveniană subliniază când primordialitatea vizualului asupra auditivului, sau, dimpotrivă, a elementului sonor asupra picturalului, amintind şi de interferenţa cu semnul poetic al miresmei, într-o lume dinamică animată de palpitul vegetaţiei sau al vieţuitoarelor, astfel încât peisajul sadovenian poate fi definit drept un fenomen literar complex marcat de

[1] Mihail Sadoveanu, *Ani de ucenicie*, Editura *Cartea Românească*, București, 1944, capitolul III, p. 162.
[2] M. Sadoveanu, *Strop de rouă, după fascinația tiparelor*. C. Ciopraga, Mihai Sadoveanu, *Imagine*, Editura Eminescu, București, 1981, p. 163.

BDD-V589 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:38 UTC)

prezenţe senzoriale diverse, care ilustrează folosirea cu rafinament a sinesteziei. În scrierile marelui prozator se întâlnesc frecvent exemple de armonizare a multiplelor elemente sinestezice: „În liniştea aceea adâncă, cântecele privighetorilor, trilurile tremurau, zburau pe sub văzduhul înstelat în *miresmele pomilor* din livezi" (Sadoveanu, 1991, p. 273.); „câmpia Moldovei, cu miriştele lungi… cu fâneţele neclintite în lumina orbitoare, se desfăcu în toate părţile, până la dealurile depărtate care sprijineau cerul alburiu de secetă. Nu se simţea nici cea mai mică fâlfâire de vânt. *Un miros cald de fâneţe* plutea în lumina lui august. În depărtări se zăreau sate ca într-o pulbere mistuitoare… în întinderi, pe lângă crânguri, cositori răzbăteau mlădiindu-se prin valurile ierbii şi coasa suna aşa de ascuţit şi de ritmic" (Sadoveanu, 1987, p. 307.).

Referitor la particularităţile descrierilor de natură sau la arta peisajului sadovenian, criticii literari şi lingviştii români ajung la un consens, găsind în cumpănirea efectelor sinestezice din peisagistică punctul forte al scrisului marelui prozator[3]. Dintre toate elementele poetice care se întrepătrund în peisajul sadovenian, *semnul poetic al miresmei* a fost, poate, cel mai puţin analizat. De altfel, *mirosul* este considerat un fel de „cenuşăreasă" între celelalte simţuri producând o delectare mai puţin divină decât cea provocată de imagini şi sunete şi care contribuie cel mai puţin la cunoştinţele spiritului omenesc[4]. În pofida acestor păreri, unii poeţi şi prozatori fructifică în operele lor motivul miresmei, al parfumului. Ca şi M. Eminescu, Sadoveanu leagă semnul poetic al miresmei de prezenţa aerului cald, a fâneţelor, a florilor, a duhului pădurii. D. Irimia, care a analizat semnul poetic al aerului la Eminescu remarcă „caracterul ascensional, absolutizarea trăsăturii semantice *libertate* a aerului"[5]. În exemple de tipul: „ca stelele sunt musculiţele şi umplu *aerul cel cald cu o lumină prin frunze, fluturi, cu o lumină verzuie, clară, aromată*"; „o raclă mare-i lumea unde în loc de aer e un *aur topit* şi transparent, *mirositor şi cald*" (Eminescu, 1964, pp. 184, 133). În viziunea poetului, aerul cald înalţă miresmele şi le intensifică.

În acelaşi registru, M. Sadoveanu notează: „Prin fâneţe înflorite învăluite de *miresme calde*" (Sadoveanu, 1991, p. 207), „în *mirosul aţâţător* al pădurii creştea în mine puterea vieţii, şuietul domol al vântului în frunzişuri îmi mângâia auzul şi ce strălucire vie şi ce *mireasmă ascuţită, ameţitoare* aveau florile din poienile de la margine" (Sadoveanu, 1991, p. 95); „fâneţele ne trimit pe boarea fină *miresme calde*" (Sadoveanu, 1991, p. 191); „pânza livezilor din Rădăşeni… răsuflau aşa de dulci şi *aşa de calde*, aşa de *tainice miresme*, livezile

[3] Plecând de la afirmația lui Tudor Vianu „Este uimitor, deci, studiindu-l pe Sadoveanu, să constați cât de reduse sunt elementele vizualității în proza lui și cum puterea lui evocatoare se sprijină într-o proporție copleșitoare pe factorii audiției", G. Istrate opiniază că în descrierile de natură ale lui Sadoveanu, îmbinările vizualitorii cu elementele de audiție sunt echilibrate (cf. G. Istrate, *Vocabularul operei lui M. Sadoveanu*, în volumul *Limba română literară. Studii și articole*, Editura Minerva, București, 1970, p. 270). Analiza poetic-impresionistă a criticului C. Ciopraga surprinde accentele sinestezice ale peisajelor din Sadoveanu: „Reveriile sadoveniene constituite din viziuni fluide, tonice, țin de o mitologie personală la intersecția picturii cu muzica, rezultatul fiind un impresionism tandru, amplă *imago vaporoso*" (cf. C. Ciopraga, *op. cit.*, p. 175). Păreri similare întâlnim la Eugen Luca în lucrarea *Sadoveanu sau Elogiul Rațiunii*, Editura Minerva, București, 1472, p. 270, unde se precizează: „Poet primitiv… întruchipând sălbaticul pur, Sadoveanu are percepția vie, frustă, nealterată a semnelor… și a tăcerilor, a culorilor înfățișându-i-se într-o infinitate de nuanțe, a miresmelor de o inepuizabilă bogăție și ele".

[4] Mădălina Diaconu, *Despre miresme și duhori*, Editura Humanitas, pp. 20-21, 24.

[5] D. Irimia, *Direcții de semnificare a semnului poetic aer în creația poetică eminesciană*, în Revista *Limba Română*, nr. 9 – 10, an XVIII, 2008, Chișinău, p. 3.

BDD-V589 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:38 UTC)

înflorite" (Sadoveanu, 1991, p. 274); „*un miros cald de fâneţe* plutea în lumina lui august" (Sadoveanu, 1987, p. 307).

Eminescu nota obsesiv în poemele sale prezenţa parfumurilor florale, a miresmelor dumbrăvilor sau a câmpurilor verzi: „flori răspândesc *adormite miroase* ca *mirosul proaspăt* al *verzii păduri*" (Eminescu, 1964, p. 189).

Sadoveanu se distinge prin imaginea uşor melancolică, tristă, la trecerea momentului deplinei înfloriri şi la apariţia semnelor uscăciunii, a degradării vegetalului: „scorţurile colorate, cu mirodenia florilor uscate… / Două odăi pline cu *miros de flori uscate*" (Sadoveanu, 1988, pp. 33, 38); „în odăiţa ei plutea un *miros uşor de ierburi uscate*" (Sadoveanu, 1995, p. 294).

Perisabilitatea florilor, *miresmele triste* care se ridică din mănunchiurile uscate de ierburi amintesc de trecerea prea grabnică a vieţii omului: „*mireasma de flori vechi a mormântului* fără cruce, fără lacrimi, fără amintire…" (Sadoveanu, 1991, p. 185); „*miresme dulci*, abia simţite de stânjenei şi de lăcrămioare, suiau până la mine ca mângâieri de *dincolo de morminte*" (Sadoveanu, 1988, p. 202).

Locul în care, din nou, versul eminescian şi fraza sadoveniană se încarcă de aceleaşi miresme este cel al spaţiului religios în care *arome de tămâie*, *smirnă* şi mănunchiuri uscate de *busuioc* sunt prezenţe constante în viaţa românului creştin: „Pe-a icoanei policioară, *busuioc uscat* şi mintă umplu casa de-o *mireasmă piperată şi prea sfântă*" (Eminescu, 1966, p. 27); „flori albastre tremurânde în *văzduhul tămâiet*" (Eminescu, 1964, p. 89); „*mireasma de busuioc uscat*, mireasma florii pe care-o poartă în sîn fetele mari" (Sadoveanu, 1996, p. 24); „*puternicul miros al răşinei* brazilor deodată ne împresoară, ne intră în suflet… *mirosul răşinei* se amesteca cu *mirosul tămâiei* şi cântări smerite se înălţau sub bolţile de piatră" (Sadoveanu, 1991, pp. 202, 204).

Subliniam în legătură cu parfumul fâneţelor, al miriştilor uscate din peisajul sadovenian înclinaţia scriitorului către momentul trist al ultimei suflări a vieţii vegetalului.

Mirosul materiei vegetale în descompunere, miresmele mâlului cald, ale stufului putrezit al bălţilor învăluie constant multe din peisajele lui Sadoveanu: „un vânt cald cu *mirosuri de pe bălţile stătute*" (Sadoveanu. 1996, p. 87); „meseria aceasta fără odihnă de pescar şi vânător îi intrase în sânge cu *miasmele*, cu frigurile, cu *duhurile bălţii*" (Sadoveanu, 1987, p. 26); „un vânt abia simţit aducea *miasmele ascuţite, calde ale mâlului şi ale stufăriilor putrezite*" (Sadoveanu, 1987, p. 27).

În contrast cu spaţiile largi ale câmpurilor dominate de narcotizante miresme de fâneţe şi flori uscate apar grădinile şi livezile în care delicate arome de flori nuanţează senzaţiile olfactive şi coloristice: „*miresmele de livezi înflorite*" (Sadoveanu, 1996, p. 6); „*trandafirii împrăştiau un miros dulce, mireasma rozetelor*" (Sadoveanu, 1996, pp. 175, 191); „*dulcea mireasmă* abia simţită a *stânjeneilor violeţi, o mireasmă de tei înfloriţi* adie" (Sadoveanu, 1987, pp. 45, 55); „un *miros aţâţător de trandafiri*, de *micşunele, de crin, de tei înfloriţi … parfumul otrăvit al crinilor*" (Sadoveanu, 1985, p. 358); „*miresme dulci de stânjenei şi de lăcrimioare; miresmele liliacului*" (Sadoveanu, 1988, pp. 358, 201, 78).

G. Călinescu, Edgar Papu şi alţii, în comentariile lor privind opera poetică eminesciană, au subliniat faptul că pomii preferaţi ai poetului erau *teiul*, *salcâmul* şi *răchiţele* iar între flori, *trandafirii*, *garoafele* şi *crinii*. Varietatea speciilor de arbori, florile de o

BDD-V589 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:38 UTC)

diversitate extraordinară care se întâlnesc în peisagistica sadoveniană fac anevoioasă descifrarea unor preferinţe pentru o anume floare sau un anume copac. Totuşi, insistenţa cu care scriitorul priveşte câmpurile încărcate de *fâneţe şi flori uscate* poate duce la concluzia că aceste motive poetice reprezintă constante ale peisajului sadovenian şi, cu siguranţă, elementele vegetale preferate de autor.

Între aromele pe care vânătorul şi pescarul Sadoveanu le simte în peregrinările şi popasurile sale prin satele de munte sau în Deltă, la mânăstiri sunt cele referitoare la vinuri, poame, bureţi şi bucate: „*bureţii* aceştia după ploaie *aveau un miros ascuţit*” (Sadoveanu, 1991, p. 49); „să facem nişte *ceaiuri*. Când om bea să închidem pe jumătate ochii printre *aburii parfumaţi* şi să ne gândim la alte vremuri” (Sadoveanu, 1991, p. 47); „un *miros plăcut de pui fript* îmi gâdila nările, şi din când în când pierea la o adiere uşoară de vânt ce aducea din umbră *mirosul mustului* care fierbea” (Sadoveanu, 1991, p. 49); „*prunele calde* răspândesc *miresme dulci* în tot satul” (Sadoveanu, 1991, p. 276); „*miroase dulce a coajă de măr, a zahăr ars; miros dulce şi ascuţit are vinul fiert cu scorţişoară*; ţigănci tinere aduc în *fumegarea mirodeniilor fripturi boiereşti* la masă” (Sadoveanu, 1987, pp. 66, 156, 257).

Un amplu inventar al termenilor pentru semnul poetic al *miresmelor* aflăm în poemele eminesciene: *parfum, profum, mireasmă, miros* (*miroase*), *aromă, balsam, boare, suflare, suflet de mireasmă* şi verbele corespunzătoare: *a mirosi, a amirosi, a îmbălsăma, a bălsăma, a aromi, a sufla miroase, a respira miroase*, etc., verbe ale difuziei, ale disipării parfumurilor în natură. La Sadoveanu, registrul sinonimelor care numesc *mireasma* cumulează termeni ca: *mirodenie, mireasmă, miroazną, miros, miroase, iz, miasme*. Cea mai mare frecvenţă o înregistrează termenii *mireasmă* şi *miros*. Acestor termeni prozatorul le adaugă atribute care fac ca percepţiile olfactive să capete intensitate şi multiple nuanţe: *miros mai aspru, miros ascuţit* (Sadoveanu, 1991, p. 257); *mireasmă fină, miresme calde* (Sadoveanu, 1991, p. 213); *miros dulce, miros uşor* (Sadoveanu, 1996, pp. 175, 294); *miresme dulci, tainice miresme, miros tare de pădure, parfumul uscat al miriştilor, mireasmă ascuţită ameţitoare* (Sadoveanu, 1991, pp. 276, 274, 3, 95), etc.

Vorbind despre bogăţia sinonimelor[6] pentru *mireasmă* şi bogăţia vocabularului sadovenian în general, G: Istrate subliniază „tendinţa spre precizie a scriitorului, cunoaşterea profundă a numelor populare de plante şi de animale… [care] fac, în adevăr, ca vocabularul lui Sadoveanu să nu găsească termen de comparaţie cu nici un alt scriitor” (Istrate, 1970, p. 337). În acest sens, termenii, mai mult sau mai puţin sinonimi, pentru *mireasmă* sunt o dovadă a căutării unor cuvinte expresive care să fie în consonanţă cu întregul, să reuşească, să desăvârşească atmosfera unui peisaj sau a acţiunii.

G. Ibrăileanu vede în creaţiile peisagistice sadoveniene pagini poetice inegalabile şi-l numeşte pe scriitor „acest magician al stilului”. Comentând nuvela *La noi în Viişoara,*

[6] Despre „funcţiile sinonimelor” în opera lui M. Sadoveanu vorbeşte pe larg G. I. Tohăneanu în lucrarea *Arta evocării la Sadoveanu*, Editura Facla, Timişoara, 1979, p. 91 – 184. Autorul este de părere că „cea mai importantă, mai bine reprezentată dintre funcţiile sinonimelor în limba literaturii artistice este, la Sadoveanu, aceea de evitare a repetiţiei” (p. 92). O altă lucrare care are în *Introducere* o prezentare completă a studiilor despre sinonime în opera lui M. Sadoveanu este *Stilistica sinonimelor în opera lui Mihail Sadoveanu* a Doinei Iliasa Frigură, Editura Litera, Bucureşti, 1980, p. 9. Autoarea este de părere că „în opera lui Sadoveanu, sinonimele dobândesc o valoare stilistică, servindu-i scriitorului la crearea atmosferei epocilor evocate, la regăsirea plastică a limbajului eroilor săi, la caracterizarea lor în funcţie de limbaj” (cf. Doina Iliasa Frigură, *op. cit.*, p. 135).

BDD-V589 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:38 UTC)

Ibrăileanu notează: „în volumul acesta sunt descripţii magnifice de natură… În privinţa poeziei naturii arta domnului Sadoveanu întrece uneori realitatea… Nu cunosc altă « literatură » care să stârnească din cele mai adânci ascunzători ale sufletului, sentimente care parcă muriseră pentru totdeauna…”[7]. Într-adevăr, în peisajul sadovenian imaginile plastice, elementele auditive, chinestezice, olfactive, realizează o ţesătură poetică de-o inegalabilă frumuseţe. Sincretismul din opera lui Sadoveanu, viziunea sinestezică, reprezintă un etat d'âme asigurând originalitatea operei literare.

Bibliografie

Ciopraga, 1981: Constantin Ciopraga, *Mihai Sadoveanu. Fascinaţia tiparelor originare*, Editura Eminescu, Bucureşti
Diaconu, 2007: Mădălina Diaconu, *Despre miresme şi duhori*, Editura Humanitas, Bucureşti
Eminescu, 1964: M. Eminescu, *Opere alese*, Editura pentru literatură, Bucureşti, vol. I
Eminescu, 1965: M. Eminescu, *Opere alese*, Editura pentru literatură, Bucureşti, vol. II
Frigură, 1980: Doina Iliana Frigură, *Stilistica sinonimelor în opera lui Mihail Sadoveanu*, Editura Litera, Bucureşti
Ibrăileanu, 1972: G. Ibrăileanu, *Opere*, vol. II, Editura Junimea, Iaşi
Irimia, 2008: D. Irimia, *Direcţii de semnificare a semnului poetic aer în creaţia poetică eminesciană*, în Revista *Limba Română*, nr. 9-10, an XXVIII, 2008, Chişinău
Istrate, 1970: G. Istrate, *Limba română literară. Studii şi articole*, Editura Minerva, Bucureşti
Luca, 1972: Eugen Luca, *Sadoveanu sau Elogiul pătimirii*, Editura Minerva, Bucureşti
Sadoveanu, 1981: M. Sadoveanu, *Opere*, Editura Minerva, vol. I
Sadoveanu, 1985: M. Sadoveanu, *Opere*, Editura Minerva, vol. II
Sadoveanu, 1986: M. Sadoveanu, *Opere*, Editura Minerva, vol. III
Sadoveanu, 1987: M. Sadoveanu, *Opere*, Editura Minerva, vol. IV
Sadoveanu, 1988: M. Sadoveanu, *Opere*, Editura Minerva, vol. V
Sadoveanu, 1991: M. Sadoveanu, *Opere*, Editura Minerva, vol. VI
Sadoveanu, 1996: M. Sadoveanu, *Opere*, Editura Minerva, vol. VII
Tohăneanu, 1979: G. I. Tohăneanu, *Arta evocării la Sadoveanu*, Editura Facla, Timişoara, 1979

[7] G. Ibrăileanu, *Opere*, Editura Junimea, Iaşi, vol. II, 1972, p. 208 – 209.

BDD-V589 © 2014 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 17:57:38 UTC)